

Vogeltrek en vogelvangst ten oosten van de Zwarte Zee (Turkije)

Jan Benolst

Tijdens de trek is de hoogvlakte Ersurum een waar vogeleldorado.

Naar een kleurendia van Jan Benoist.

De vogeltrek aan de Bosporus, ten westen van de Zwarte Zee, is eenieder genoegzaam bekend. Men zet zich, als vogelaar zijnde, maar op één van de beide Camlica-heuvels en de vogels komen vanzelf. Het enige waarmee wij rekening dienen te houden is de tijd van het jaar. September en oktober zijn kennelijk de beste maanden. Over hetgeen zich tezelfdertijd enkele uren vliegen naar het oosten afspeelt is echter minder bekend. Pas de laatste jaren lezen wij hierover in de vogeltijdschriften (zie 'Het Vogeljaar' 21 (3) : 375-380).

De aantallen passerende stootvogels hier zijn vele malen groter dan aan de Bosporus. Een nadeel voor de waarnemer is echter dat de vogels over een zeer breed front trekken. Je denkt namelijk steeds dat je op de verkeerde berg zit. De stootvogels trekken aan alle kanten aan je voorbij.

Door het onbekende aangetrokken bezocht ik met enkele bevriende vogelaars van 28 augustus tot en met 11 september 1982 het oosten van de Zwarte Zee. De excursie was georganiseerd door dr. Koch Fachexkursionen uit Malsch (Duitsland) en bestond uit tien personen (inclusief reisleiders, Turkse gids en chauffeur).

Om een goede indruk te krijgen van Oost-Turkije prefereerden wij een georganiseerde reis boven het op eigen gelegenheid gaan.

De reis duurt lang en de wegen zijn stoffig en slecht. Vanuit Arhavi, een klein plaatsje aan de kraakheldere Zwarte Zee, observeerden wij de vogeltrek vanaf twee heuvels genaamd Opurmole en Armonik. In vier dagen noteerden wij hier ongeveer 13.000 Wespendienven. Andere doortrekkers, echter in veel kleiner aantal, waren onder andere: Zwarte Wouw, Dwegarend, Slangenarend, Visarend, Bui-zerd, Havik, Boomvalk, Sperwer, Bruine en Grauwe Kiekendief.

Opvallend was ook de trek van de Bijeneters. Deze trokken steeds in kleine groepjes door. Als de stootvogeltrek eenmaal op gang is, is deze bijna niet mer te stuiten. Het ene moment is de trek bij prachtig helder weer zo hoog dat determinatie nauwelijks nog mogelijk is, terwijl nog geen uur later door bewolking en zelfs regen gedwongen de trek zich afspeelt net boven de boomtoppen. Wanneer

de regen aanhoudt vallen vele Wespendienven in de boomtoppen om beter weer af te wachten. De vogels zijn dan erg goed te observeren met de telescoop. Zij benutten de tijd om de veren wat te poetsen en te rangschikken. Dat het verenkleed van de Wespendienf erg variabel is, is dan goed te zien. In een en de zelfde boomtop treffen wij ze aan van lichtbruin tot donkerbruin en van donkerbruin tot bijna wit.

De zon gaat weer schijnen tussen de laatste overdrijvende wolken en alsof het is afgesproken vervolgen alle Wespendienven hun lange weg naar het zuiden.

Het klimaat hier wordt erg beïnvloed door de aanwezigheid van de Zwarte Zee. Dit is te zien aan de weelderige begroeiing van de berghellingen. De gevarieerde begroeiing moet echter plaatsmaken voor de thee- en hazelnootplantages. Het oogsten gebeurt overal met de hand en ook dit heeft weer zijn charmes.

De thee is met de hazelnoten waarschijnlijk de belangrijkste bron van inkomsten in deze

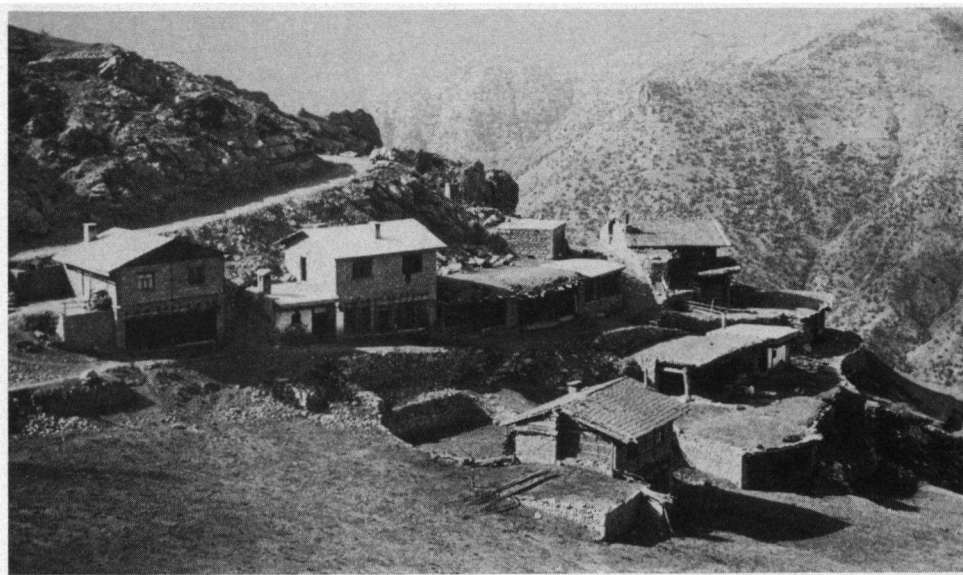
De 'trotse' eigenaar toont zijn Sperwer. Een handschoen vindt hij niet nodig. Arhair, september 1982.
Naar een kleurendia van Jan Benoist.

streek. De plaatselijke bevolking is erg vriendelijk en gastvrij en zij proberen hun eventuele armoede zoveel mogelijk verborgen te houden. Het rapen van hazelnoten wordt meestal gedaan als bijverdienste. Ook het vangen van Sperwers is voor sommigen een bijverdien-

ste. Op de heuvels in de omgeving van Arhavi worden doortrekkende Sperwers gevangen op verschillende manieren.

De meest voorkomende en spannendste manier is die met behulp van een Grauwe Klauwier. Door middel van een kleine inlooptool worden de Grauwe Klauwieren gevangen. Als aas gebruikt men een Veenmol, welke men vastbindt in het kooitje. Een dubbele bodem zorgt ervoor dat de gevangen vogel nimmer bij het aas komt. Zo kan de Veenmol wel twee of drie dagen in leven blijven. Alle Grauwe Klauwieren, welke wij zagen waren jonge vogels. Deze zijn kennelijk het snelst af te richten. Ze worden door middel van een koordje aan beide poten aan een stokje vastgebonden. Op de ogen bevestigd men oogschelpjes welke alleen aan de onderzijde een opening hebben.

Op het stokje wordt eveneens een stukje rauw vlees bevestigd dat moet dienen als voedsel. Wanneer men het stokje (\pm een meter lang) beweegt, begint de vogel te fladderen en de opening aan de onderzijde van de oogschelpjes zorgt ervoor dat de vogel de stok kan terugvinden. Gewapend met een Grauwe Klauwier en een driehoekig net, bestaande uit twee stokken met daartussen het net, trekken de sperwerbelagers de heuvels in. Hier heeft men op een plaats waar men een goed uitzicht heeft op het noorden een klein hutje gebouwd, van takken en bladeren. Het hutje is aan één zijkant open en heeft een kijkgat op het noorden. Het net wordt opgesteld tegen de open zijde van de hut. Wanneer men nu

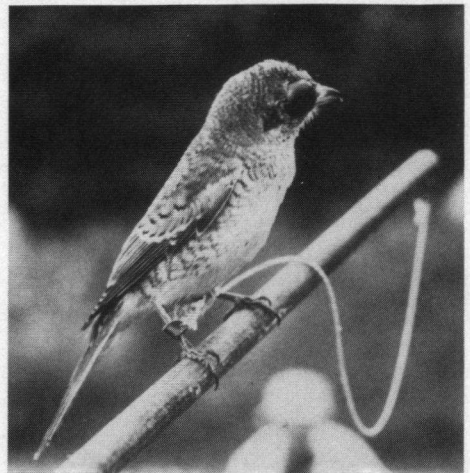

De ongerepte schoonheid van de natuur doet het gemis aan comfort snel vergeten. Salikör, september 1982.
Naar een kleurendia van Jan Benoist.

een Sperwer ziet aankomen, laat men de Grauwe Klauwier fladderen, achter het net uiteraard, om zodoende de aandacht van de Sperwer te trekken. Deze wil op de Grauwe Klauwier stoten, maar raakt verward in het dichtvallende net. Een afgerichte Sperwer brengt ongeveer 15.000 TL. (\pm f 200.- op). Dit is bijna een half maandsalaris.

De Sperwers worden gebruikt om op Kwartels te jagen op de grote hoogvlakte bij Erzurum. Ik kon echter niet aan de indruk ontkomen dat men een afgerichte Sperwer ook beschouwt als een soort statussymbool. In de kleine dorpjes in de omgeving ziet men overal Sperwers zitten op dikke boomtakken, welke men speciaal voor dit doel had bevestigd. De Sperwers en Grauwe Klauwieren zouden na het seizoen weer worden vrijgelaten, want een jaar houden zou te veel aan voedsel kosten, zo werd ons verzekerd door onze gids, die zelf ook een sperwer-liefhebber was.

Een andere manier om Sperwers te vangen was het aanbrengen van kleine netjes in de bomen. Men schroomde daarbij niet om de bomen van de onderste takken te ontdoen. Men vertelde ons dat één persoon wel veertig van deze netjes had aangebracht, welke hij twee maal daags controleerde. Ook werden grote netten opgesteld op de bergkammen, tussen twee grote palen. Hiermee worden zeer waarschijnlijk ook vele andere soorten vogels gevangen. Het schieten van vogels is door ons ook waargenomen. Deze geschoten vogels worden gebruikt voor eigen consumptie of als voedsel voor de Sperwer of Grauwe

De Grauwe Klauwier wordt voorzien van oogdopjes om hem zijn schuwheid te laten verliezen. Arhar, september 1982.
Naar een kleurendia van Jan Benoist.

Klauwier. De geweren zijn veelal nog zeer ouderwets. Om een juiste indruk te krijgen van de aantallen gevangen en geschoten vogels zou het nodig zijn om goede contacten te leggen met de plaatselijke bevolking. Een langdurig verblijf ter plaatse is hiervoor onontbeerlijk.

Dieper in het Pontisch Gebergte ligt een klein bergdorpje waar in de zomer de bergboeren wonen. Twee nachten mochten wij doorbrengen bij enkele families in dit dorpje, Salikör genaamd. Het belangrijkste middel van bestaan is de veehouderij. De koeien worden geweid op de schamele bergweiden. Het hooi

Met behulp van een rechtopstaand net en een Grauwe Klauwier worden de Sperwers op hun doortocht belaagd. Armonik, september 1982.
Naar een kleurendia van Jan Benoist.

wordt opgeslagen op de daken van de huisjes. De bewoners blijven hier verstoken van de meeste wonderen van onze twintigste eeuw, alhoewel men nu bezig was met de aanleg van een waterleiding. 's Winters dalen de families af naar lager gelegen dorpjes. De bergen hier zijn veel kaler als aan de Zwarte Zee; ontbossing in het verleden is hiervan de oorzaak. De bergboeren zijn één met de natuur.

Ons verblijf hier leverde ons een groot aantal waarnemingen op, zoals onder andere: Steenarend, Slangenarend, Aasgier, Vale Gier, Lammergier, Boomvalk, Bijeneter, Alpenkraai, Grijs Gors, Steppenbuizerd en Aziatische Steenpatrijs. Veel van de waargenomen vogels waren duidelijk op trek. Boven het dorpje wemelde het van de Huis-, Boeren- en Oeverzwaluwen. De Ortolanen foerageerden tussen de huisjes. De ongerepte schoonheid van de natuur doet het gemis aan comfort snel vergeten. 's Zomers is het hier goed toeven, maar 's winters zal het hier flink spoken, getuige het feit dat zelfs de bergboeren naar andere oorden vertrekken.

Een overtrekkende Steppenklekendief bij Salikör, september 1982.

Naar een kleurendia van Jan Benoist.

Nog verder naar het zuiden, nabij Erzurum een grotere plaats met een vliegveld, vinden wij een grote hoogvlakte, omsloten door bergtoppen. Vele stootvogels, welke nog steeds hun route naar het zuiden vervolgen, maken gebruik van deze hoogvlakte. Niet alleen van de aanwezige thermiek maar ook om te foerageren. Aan de rand van Erzurum bevindt zich een slachthuis, de tafelen die zich hier voordoen en kennelijk heel gewoon zijn, zouden bij ons aanleiding zijn voor een rel waarbij de volgsgezondheid in het geding zou zijn. Het slachtafval wordt ofwel in het

Tijdens ons verblijf werden ook Vale Gieren gezien. Salikör, september 1982.

Naar een kleurendia van Jan Benoist.

water gesmeten of elders gedumpt, de gieren en andere aaseters doen er hun voordeel mee. Als de zon hoog aan de blauwe hemel staat te bakken maken vele vogels gebruik van de thermiek die ontstaat boven de uitgestrekte hoogvlakte. Overal zien wij kudde met geiten, schapen of koeien, die hun kostje bijeen moeten scharrelen op de uitgedroogde vlakte. Als brandstof voor het maken van een vuurtje om thee te zetten gebruiken de herders gedroogde uitwerpselen van het vee. Op deze manier zal de grond wel niet veel vruchtbaarder worden. Men kan op deze enorme hoogvlakte, welke door verschillende kleine stroompjes wordt doorsneden, de meest uiteenlopende waarnemingen doen: Ortolaan, Steppenbuizerd, Bruine- Grauwe en Steppenkiekendief, Klapekster, Kortteenleeuwerik, Grauwe Gors, Arendbuizerd, Boomvalk, Aasgier, Zwarte Wouw, Ralreiger, Steppenarend, Bosruiter, Krombekstrandloper, Oeverloper, Groenpootruiter, Zwarte Ruiter, Tureluur, Zwarte Ooievaar, Dwergarend, Sakervalk, Kraanvogel en Steenheggemus. Kortom een waar vogeledorado.

Meerdere malen ondervonden wij dat de militaire leiding het dagelijkse leven goed in haar macht heeft. Eenmaal slechts werd ons het observeren van vogels op een der heuvels bij Arhavi belet. Men verwachtte problemen met de Russische autoriteiten. Tegenover toeristen wordt doorgaans erg soepel opgetreden. Gelukkig voor de vogels bestaan er nog dergelijke dunbevolkte- ongerepte gebieden als Oost-Turkije. Ook wij zullen een bijdrage moeten leveren aan de instandhouding en aan het bewustmaken van de plaatselijke bevolking.

■ Jan Benoist, Donk 196, 4824 CT Breda.